

nyomorognak! És ez a kormány szégyene!

Láttam, hogy nagyon sokan tapsolnak, de észrevettem, hogy nagyon sokan nem tapsolnak. Nagyon dühös lettem, és mondtam, hogy uraim, aki nem tapsol még jobban, szégyellje magát! Antall József válaszolt vagy fél órán keresztül, hogy igaz, hogy a kormánynak van adóssága, tartozik az ötven-

hatosoknak, de lássuk be: a Varsói Szerződést otthagyták, a szovjet csapatok kimennek puskalövés nélkül, és sorolta az eredményeket. De tudja azt, hogy tartozik a kormány! Kérjenek az ötvenhatosok, és ne legyenek szerények! Akkor annyit válaszoltam, hogy miniszterelnök úr, ígérem, hogy nem leszünk szerények! Ekkor határoztam el, hogy nem is megyek vissza Amerikába. Ott volt a két fiam, volt egy kis tanyám, állattenyésztő vagyok, sertéstelepem volt.

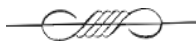
Felhívtam a fiaimat, adjatok túl a tanyán, csináljatok vele amit akartok, s én itthon maradtam.

AZ INTERJÚT JUHÁSZ PINTÉR PÁL
ÉS MÉSZÁROS CSABA KÉSZÍTETTE

KOCSIS ZSUZSANNA

Jegyzetek nagyapám feljegyzéseihez

(Vitéz Szabolcsky Ferenc életútja visszemlékezései alapján)

Nagyapánk, Vitéz Szabolcsky Ferenc feljegyzéseire, melyeken, mappába fűzve egyetlen nyomtatott felirat szerepelt, „Jegyzetek”, egy évvel ezelőtt bukkantunk rá, többi, gondosan rendezett iratai között.

Félbehagyott gondolatok, levelek, cikkek, tanulmányok és mintegy negyvennégy

számozott oldal, 27–71-ig. Egy megkezdett könyv néhány fejezete, az oly ismerősen rajzolt, dőlt betűs kézírással, melyet már nem tudott befejezni. Az íráson nem szerepel dátum – bár feltehetőleg nyugdíjas évei kezdetén írhatta őket –, sem személy, akinek készülhettek. Az egyik levélben ez áll:

Szemtanú – 1956

„Kedves Barátom!

Az utóbbi időben, amikor a kisunokám mesét kér tőlem, gyakran felötlik bennem a gondolat, hogy egy bizonyos történetet kellene elmesélnem neki, amihez hasonló valószínűleg száz-ezrével ismétlődhet a földön, én mégis azt hiszem egyedülálló, mert a saját történetem, az életem és a súlyát csak én éreztem teljes egészében.”

Talán nem ő az egyetlen, de az utolsók egyike, aki úgy érzi, nem mondhatta el, nem értethette meg igazán az utókorral azokat az eseményeket, következményeit, melyeket megélt. Története – több társához hasonlóan – nem a puszta tényekről szól, hanem azokról a bonyolult, éveken át tartó érzelmekről, félelemről, bizonytalanságról, kétségbeesésről, reménytelenségről és az ezt követő megkönnyebbülésről, melyek meghatározták egész további életét.

Vitéz Szabolcsy Ferenc 1930. október 18-án született Cservenkán, mert apja vasutas lévén állandóan változtatta a család lakhelyét.

Iskolás éveit már Topolyán végezte, mellette pedig részt vett a leventeoktatásban is. Mikor édesapját Szabadkára helyezték, a család is vele költözött. Ott érték meg a város bombázását, az oroszok és a partizánok bevonulását, a felszabadulást és az azt követő megtorlásokat.

Egy, 2002. január 31-től, február 28-ig folytatásban megjelent interjúorozatban, mely jelen esetben nagyapám pontos életútjának egyik forrása is egyben, a következőket mondta: „...*Sok minden olyasmit láttam, amit nem kellett volna tizenöt-tizenhat évesen látnom. Például a szabadkai éjszakában átvonuló, hullákkal megrakott stráfkocsikat, a kivégzésre*

1946

terelt emberek, rémült, szomorú sorfalát. Mint afféle subanc, én is gyűjtöttem a lebombázott házak üszkös gerendáit tüzelőnek, sokat voltam kinn a szabadkai utcákon. A vasútállomás közelében laktunk, ott különösen sok, nem gyereknek való dolog történt. Akkor még nem tudtam, amit ma felnőtt fejjel tudok már, hogy a katona a háborúban egyformán barbár, viseljen orosz vagy magyar egyenruhát. Én akkor az oroszokat láttam, és a róluk mesélt rémmeséket hallottam, hogy földüljék a templomokat, ölnek, rabolnak, tívornyáznak, asszonyokat és lányokat erőszakolnak meg. A megélt valóság nem sokban különbözött a mesétől. Mindenhol a győzelmi mámort láttuk és hallottuk, azoknak a győzelmét, akiktől rettegtünk...”¹

1949-ben érettségizett a Kereskedelmi Középiskolában. Továbbtanulási lehetőségei meglehetősen szűk keretek között mozogtak. Orvosi egyetemre szeretett volna beiratkozni, magyarul tanulni és olyan diákkollégiumokban lakni, melyekről oly sokat hallott a rádióban. Ezért úgy döntött, még ez év október 6-án átszökik a magyar határon, és új életet kezd a családja tudta nélkül. Ekkor mindössze 19 éves volt. Azt gondolta nemsokára hazatér, ehelyett az ÁVH (Államvédelmi Hatóság) karjaiba sétált, miután feladta magát a határőrségnek.

„...Nem voltam sem hetvenkedő, sem százás gyerek, inkább nem volt valós rálátásom a dolgokra és a nemzettudatom erősebb volt a realisnál. Bár naponta hallgattam a magyar rádiót, megfogott a parlamentáris többpártrendszer ideológiája, Tildy Zoltán köztársasági elnök beszédei, de az már nem jutott el a tudatomig, hogy Magyarországon is kommunisták vannak és, hogy benn vannak

az oroszok...”

Az illegális határátlépést követően a szegedi Tisza szálló pincéiben raboskodott, melyet az ÁVH központi kihallgató irodákká rendezett át. Hat hetet töltött itt.

„...Itthon tombolt az Informbiro. Nem-hogy nem hitték, de még csak hallani sem akarták, hogy nem bedobott kém vagyok. »Tito-bérenc, Dilas-propagandista, Kardelj-lakáj« volt a nevem, aki akkor is itt döglök meg, ha a legannyalibb arcával bizongatja ártatlanságát. Az ütlegelek, rugdosások a legenyhébb bántalmazások közé sorolhatók, de a hidegvizes fürdők, a napokon keresztül tartó egy helyben állás mindig fál felé fordulva, amikor az ember lába kidagad, kifordul a cipőjéből, a felismerés, hogy mindez miért, a legerősebb embert is megtörik.”²²

Erről és egyáltalában a szegedi évekről szól az a 44 oldalas írás, melyet szintén a jegyzetek között találtunk. Regénynek készülhetett, hiszen párbeszédekkel, eseménydúsan taglalt fejezetekből áll.

„...Egy cellában eszméltem fel. A piros színűre festett vasajtó felett villanyizzó világított. Egy pincében voltam. A cella nagysága: 150 cm×250 cm volt. Közvetlen a mennyezet alatt csukott ablak, vastag üvegekkel a vasrácsban, amelyen át semmilyen fény sem szűrődhetett. Beton padlón feküdtem, a cellában még csak priccs sem volt...”

„...A külső folyosó északi részén helyezték el az őrparancsnoki irodát. Egyetlen vékony válaszfal választotta el attól a cellától, amelybe kerültem. Az iroda berendezése egy régi íróasztalból, legénységi asztalból, lócéval és egy rozszant szekrényből állt. Az asztal mögött fiatal, piroskarszalagos főtörzsőrmester trónolt, nagy peckesen, előtte egy halomban a holmim, amelyet elszedtek tőlem. Felállt, néhányszor végigsétált az irodán, majd hozzám fordult:

– Ide figyelj! A magyar Államvédelmi hatóság téged őrizetbe vett. Az őrség már elmondta, hogy a cellában hogyan kell viselkedned, ahhoz tartsd magad. Rajtad múlik,

hogy meddig leszel itt. Ha őszintén bevallasz mindent, akkor pár nap múlva elmehetsz, ha nem, akkor magadra vess. Mi, mindenestre úgy bánunk veled, ahogyan azt a viselkedéseddel kiérdemled majd. Megértetted?

– Igen.

– Indulj!...”

„...Két nap telt el anélkül, hogy bárki, bár a nevem megkérdezte volna. A harmadik napon egy fegyveres ávos jött értem, olyan, aki ez ideig nem tartott szolgálatot a pincében. Kinyitotta az ajtót és intett, hogy lépjek ki. A pincefolyosóról, abba az előcsarnokba mentünk, ahol idejövetelemkor először láttam meg az ávosok gondtalan életét. Innen széles lépcsők vezettek fel az emeletre. A díszes ajtók még a hajdani fényűző Tisza szálló jellegét viselték magukon, de azok mögött ekkor már életek felett döntött a »munkásosztály ökle«...”

Több kihallgatáson vett részt, és az ezzel együtt járó bántalmazásokra így emlékezik vissza:

„...Kegyetlen, véres három hét következett. Ha kihallgatásokon voltam, a lehető legszörnyűbb kínzásokat éltem meg, ha pedig visszavittek a cellába, a nyomozók megbízásából az őrség kegyetlenkedett. Egyetlen órányi nyugalom sem volt, ha 20-30 percet aludtam az örök már sokallták. A kínzások jók voltak arra, hogy idegileg tönkretegyék a kezeikbe került áldoztot. Puskatusok zuhogása, nem is emberi, hanem szinte állatias üvöltések ismétlődtek a Tisza szálló pincéiben...”

„...Néhányszor a gumibotok, tűk, égetések hatására azt kiáltottam, hogy elismerem mindazt, amit akarnak, de amikor arra került sor, hogy az ezt tartalmazó jegyzőkönyvet aláírjam, mindig visszavontam a kijelentésem, mire még válogatottabb tortúrák alávetettek.

A harmadik héten már nem tudtam mozogni. Egy véres, összeégetett emberroncs voltam olyan állapotban, hogy még a szadista

hajlamú ávos őrség is szemmel látható borzongással tudott csak »foglalkozni« velem.

Egy szombati napon két ávos lépett a szobámba, és kétoldaltól támogva az udvarra vittek. Kinn, feltűnt egy fekete Fiat gépkocsi. Beültettek és magamra hagytak. Nemsokára megjelent a nyomozóm, egy kemény dossziéval a hóna alatt, beadta az ablakon, adott egy tollat, hogy az ügyem zárójegyzőkönyvét elolvasva, aláírhasam. A jegyzőkönyv végül, majdnem az én kívánságom szerint íródott meg, de ekkor már ennek nem tudtam örülni. Valószínűleg ha tudtam volna, hogy az akkori Magyarországon az ember sorsa nem függ a saját bevallásától, nem szenvedtem volna annyit saját igazságom papírra fektetéséért. Amint ugyanis később kiderült, azok sem jártak jobban, akik eleget tettek a kívánságoknak, egész rémregényeket mondtak jegyzőkönyvbe, és írtak alá. Legfeljebb az önbecsülésüket veszítették el. A magyar Államvédelmi Hatóság, nyilván ennek tudatában, nem tartotta fontosnak, hogy a bíróságok a felvett jegyzőkönyvek szerint ítéljenek, ugyanis semmivel sem tartották őket veszélyesebbeknek, mint azokat, akik nem igazolták a koholmányaikat...”

„...Rövid út után megálltunk a szegedi Járásbíróság épületének hátsó bejárata előtt. Természetesnek tartottam, hogy átadnak a bíróságnak, és meg voltam győződve arról, hogy tiltott határátlépés vádjával, három hónap szabadságvesztés a legmagasabb büntetés, amit kiróhatnak rám. Noha azokban a napokban nagyon közömbösen hatott rám a tény, hogy esetleg fel is akaszthatnak, mert nem hittem, hogy néhány napnál tovább élek, és hogy valaha is kiheverem az ÁVO-s kihallgatások nyomait...”

„...A tárgyaláson, melyen további sorsomról döntöttek, az egyetlen hozzám intézett kérdés az volt, hogy fenntartom-e az Államvédelmi Hatóságnak tett vallomásomat? Igenlő válaszomra felálltak, és néhány paragrafusszám felsorolásával, tiltott

határátlépésért bűnösnek mondtak ki, és a Magyar Népköztársaság nevében két év börtönbüntetésre ítélték...”

Ezt a két jogerős börtönesztendő, a szegedi Csillag börtönben töltötte le. A szülei négy évig nem tudták hol van, hiszen szökési tervébe senkit sem avatott be.

„...A szegedi Csillag börtönnek az az udvara, ahol kiszámtam a kocsiból, egyetlen, szépen gondozott virágoskert volt. A legkülönbözőbb színű és fajtájú virágok pompáztak, tarka össze-visszaságban, oly szépségesen, hogy szinte fizikai fájdalmat éreztem e szépség és a rácsos börtönépületek sivársága láttán.

Az első pillanatban nem tudtam kiigazodni az épületek rendszerében.

A kertben néhány csikos ruhás, gyékénypapucsos rab foglalatoskodott, jöttünk-re kezeikben megállt a kapa és kíváncsian szemlélték, mígcsak a főépületbe vezető, rácsos vasajtó el nem takart bámész szemeik előtt...”

„...A főépület, széles, homályos folyosóján, a kíséző, szuronyos fegyőr a »Törzskönyvi-iroda« feliratú ajtó előtt állított meg...”

„A főtörzsrőrmester figyelmeztetett a börtön házszabályainak pontos és feltétel nélküli betartására és az azok legcsekélyebb megsértéséért járó fegyelmi büntetések súlyosságára és szigorúságára.

– A száma – mondta befejezésül – 2266/49. Ez a szám, büntetésének időtartama alatt fontosabb, mint a neve. Ideiglenesen a fegyházépületben fogjuk elhelyezni. Míg nem találunk végleges helyet, a civilruháját megtarthatja...”

„...Szótlanul, de érdeklődve figyeltem börtönéletem első mozzanatait. Az eddigi »élményekhez« viszonyítva valami különös szelídséget láttam mindenben, még a felügyelők közömbösnek tűnő arcában is...”

„...A fegyőr megnyitotta a 27-es számmal jelölt cella ajtaját. Benn valaki, harsányan

vigyázzt vezényelt és hallani lehetett, ahogy többen fölgranak. Az ajtóban egy fiatal csíkosruhás, jelentést tett:

– Felügyelő Úr, tisztelettel jelentem, zárkalétszám 34 fő, jelen 26, 8 elítélt a munkahelyen tartózkodik.

– Tovább! – vezényelt a felügyelő, majd folytatta – Egy fővel növekszik a létszám. Szobaparancsnok, oktassa ki, de semmi marhaság! Értette?

– Igenis!

A fegyőr kilépett, az ajtó dübörögve csapódott mögöttem, a kulcs pedig csikorogva fordult a zárban.

A zárka mintegy 10 m széles és 6 m hosszú lehetett. Két vasrácsos ablaka a virágoskertre nézett. A csupasz, fehérremszelt falakon ezeryi, széjjelnyomott poloska vérfoltja látszott. A falak mellett, a földre, mindenhova szalmazsákokat raktak le, közepűtt hagytak csak utat a vizesvedrek és kiblik felé. Sápadt, sovány elítéltek, részben civil, részben csíkos rabruhában heverték a zsákokon, jöttömre azonban valamennyien körém csoportosultak...”

A „Börtön” című fejezet talán legérdekesebb része, az elítéltek közé való beilleszkedés leírása. Nyelvük, szokásaik figyelése, sokáig csak kívülállóként, de a feljegyzések végéhez közeledve már, olyan személyként, aki szolidaritást vállal és a bűnözés kialakulását társadalmi hibának, mulasztásnak tekinti.

„...– Frajer, bokorugró! – A szavak jelentőségét ugyan nem értettem, mert »linkhaduva« volt, a hanghordozásukból egyfajta lekicsinylést éreztem és nyilvánvalóvá vált számomra, hogy miként a rácsokon kívüli társadalom, úgy az itteni emberek is kizártak maguk közül. Emberek voltak körülöttem, mégis egyedül voltam. A szobaparancsnok leült mellém:

– Te miért vagy itt?

– Én? Hát én nemrég mentem póter, de rüheltem a melót. Flamós voltam, csináltam egy srenket és döntöttem egy mackót. Elmart

az óberhé egy zsaruja és kaptam egy marha nagy ruhát, utánna 10 mázsát a statin. A frájkók azt hitték, hogy majrézok a sittől.

– Egy szót sem értek!

– Eh, frájer vagy! – azzal elfordult és odaszólt a többieknek – Ki jön zsugázni? Bank, a holnapi brugó!

Nagyon hosszú időnek kellett eltelnie, mire megtanultam a »linkhaduvát« és megfejtettem az iménti szöveget, ami körülbelül ezt jelenthette: »Hát én nemrégiben szabadultam, de nem kedveltem a munkát. Éhes voltam, csináltam egy betörtést, megfúrtam egy páncélszekerényt. Elfogott a főkapitányság egy nyomozója és kaptam egy 'marha-nagy' verést, utánna 10 évet a statáriális bíróságon. A frájkók (a bűnözésen kívül álló átlagemberek) azt hitték, hogy félek a börtöntől.« A kártya ott zsuga volt, a kenyér, brugó. A fogházőr, smasszer, a kés, halef, a cella héder, a hideg, cidri és így tovább, minden szóra megvolt a megfelelő »link« kifejezés.

A nyelv szinte tükéletes volt a maga nemében. A bűnözők, kinn a szabad ég alatt elárulták volna magukat, ha valaki füle hallatára felszólítást adnak, hogy zsebdeld ki, ezt, vagy azt, úgy viszont senkinek sem tűnt fel, ha azt mondta: Rajzold meg azt a fickót!

Ha valakinél pénzt sejtettek, úgy adták zsebmetszőtársuk tudtára, hogy »lés manusz«...”

„...Tény, hogy azok az emberek, akikről súlyos törvények védik a »békés lakosságot« és a magán-, vagy társadalmi tulajdont, önmaguk körében nem ismernek romlottságot.

A »vagány« sohasem károsítja meg a »vagánytársát«. Egymással a legmesszemenőbbekig szolidárisak, az egoizmus ismeretlen közöttük. Szinte azt is mondhatnánk, hogy eszményi kommunizmusban élnek, ahol az »enyém-tied« fogalma csak ritkán vetődik fel, ellenben a »közöst« mindenki gazdagítja. A »vagány« a börtönéleten belül is becsapja a »frájert«, és az így szerzett javakat lelkiismeretesen megosztja

társaival. Persze ezek a javak a szabad ember szemében, szinte nevetségesen hangzanak. Néhány darab cigaretta hatalmas gazdagság, a legmagasabb értékű »valuta«, amiért a szabadságán kívül csaknem mindent megkaphat az elitelt.

A »vagányok« irányítják a börtön belső életét. Ők azok, akik szembe mernek nézni a börtönintézmények gyakran elviselhetetlenül szigorú rendelkezéseivel és azok végrehajtóival, a fegyőrökkel. A »vagányok« az egyetlenek, akik megragadták az éhségsztrájk fegyverét, akik nem félték a »kurtavastól«, kikötéstől és kényszerzubonytól.³ A magyarországi börtönökbe került jugoszlávokat mind »vagányoknak« nevezték, mert ők méginkább szembeálltak a hatósági közegekkel. Az ÁVH sokáig nem tudott »vamzert«, vagyis besúgót találni vagy kinevelni közülük. A jugoszlávok minden, újabb intézkedésre, amely szigorítást jelentett, éhségsztrájkjal válaszoltak, legtöbbször eredményesen...»

Talán ebben a helyzetben és a politikai eseményeknek áldozatul esett, különböző társadalmi rangú, származású, neveltetésű személyek között, érthető a meggyőződés és a következő feljegyzés-részlet:

„...Szomorú tény, hogy napjaink büntető »igazságszolgáltatása« nem valódi pszichoanalitikán alapszik, mert ha úgy volna, számtalan ítélethozatal helyett egy lelki dekadenciájának utolsó fokán álló, igen nemes emberanyagra lelnének jogászaink...»

„...Ehhez a kaszthoz tartozott a 27-es zárka kijelölt szobaparancsnoka is...»

„...Nincs szó, mellyel le lehetne írni a rab fájalmát, akit nemrég zártak el a külvilágtól, mondhatni élve eltemettek. A test a rácsok rabja, a szellem az álmoké. Csak nagyon ritkán van tudatában fogságának, s ilyenkor dühödten, örvöngve próbálja széttörni bilincseit, kimenekülni cellájából. Hirtelen észrevettem, hogy valaki figyel. A szobaparancsnok volt, mintha a gondolataimban olvasott volna. Lassan egy cigarettát csúsztatott a kezembe, mintha attól tartott

volna, hogy megbánt vele:

– Tudod – mondta –, itt nincs bővében a cigaretta, de azért néha hozzájutunk. Te viszont ne gondolkodj, itt nem szabad, mert becsavarodik az ember. Eltelik ám ez a két év, meg aztán lehet, hogy nem is kell mind letöltened. Öt-hat hónap múlva jön egy amnesztia és kiengednek, meglátod. De ha sokat gondolkodsz, meg fogsz örülni. Kell az neked? Ne félj mi majd párto-lunk, és amink lesz, abból jut neked is. Nézd azt ott a sarokba, egy régi miniszteri osztályfőnök. Nyilas pártvezető volt, és most itt van. Havonta kap egy 5 kilós csomagot, de még nem volt rá példa, hogy valamelyik éhező társának akár egy morzsát is adott volna. Amaz meg ott egy kulák. Az betente kap csomagot, mert nem jogerős az ítélete. A kenyér és a kalács zöldre penészedhet a zsákjában, de akkor sem ad senkinek, inkább hazaküldi, mert azt mondja jó lesz a dísznóknak. De ha véletlenül kevesebb levest kap a csajkájába egy héti is emlegeti.⁴

Ők egymás között szidják az ávót, szidják a rendszert, de ha a másiktól hallanak valamit, besúgják az osztályvezetőnek, mert így akarnak rendes embernek látszani. Biztosan belőled is ki akarnak húzni majd valamit, mert azt mindenki látja, hogy nagyon megkínóztak az ávón, de te ne mondj semmit, bajbakerülsz. Majd szólok a haveroknak, hogy foglalkozzanak veled. Szimpatikus gyerek vagy, ne félj, nem maradsz el mögöttünk!...»

A feljegyzések néhány oldalon keresztül még folytatódnak, de lényegében itt maradnak abba.

V. Szabolcsky Ferenc életútja azonban korántsem ér véget.

„...A második év lejártá előtt néhány héttel vándorvasba vertek – a kezem és a lábam külön-külön megbilincselve, majd mindkettő egymáshoz bilincselve és ezáltal a testem, hétrét görnyedve –, rabszállítóba tuskoltak, és elindult velem az autó. Hogy hová, azt nem tudhattam, csak azt, hogy jó ideig visznek, mint később kiderült, Pestre, a kőbányai Gyűjtőfogházba. Ennek is a

*kisfogház részében helyeztek el, ami köztudomásúan Magyarország legkegyetlenebb börtöne volt, a nagyon súlyos, de kizárólag politikai elítéltek siralomháza...*²⁵

*„...ismét rabszállítóba ültettek és egy olyan helyre vittek, amelyet már sokan leírtak. Én akkor még csak azt láttam az autóból kibukva, hogy a kapubejárati táblán ez áll: Andrássy út 60. Most már tudom, hogy az ávo legbárhedtebb kínzókamrájába vittek, de itt mindössze 8-9 napig lehettem, azt hiszem, nem is voltam egészen tudatomnál, ám egy újjal sem nyúltak hozzám. Visszavittek Kőbányára, mivel szinte mozgásképtelen voltam, a gyengélkedőbe kerültem, és innen szabadultam. Itt járt le a két év fegyházbüntetésem...*²⁶

V. Szabolcsy Ferencet, abban a hitben, hogy szabad ember lehet, hamarosan tovább szállították, de ismét táborba került, ezúttal a Kistarcsai Internálótáborba, az Államvédelmi Hatóság értékelése szerint, „szabadlábra helyezése államvédelmi okokból aggályos” címen.

A kistarcsai tábor a falu központjában álló egyemeletes épületek, hatvan-hetven négyzetméteres helységeiből állt, ahova 40-50 embert zsúfoltak össze. Itt tartották fogva a „magyar népre veszélyt jelentő gyanús elemeket”, iszonyú rend és fegyelem, valamint olyan kihallgatások mellett, melyekben a „...legkörmönfontabb megalázási módszereket agyalták ki, hogy emberi művoltunkban meggyalázzanak, megsemmisítsenek bennünket...”²⁷

V. Szabolcsy Ferenc rabtársai, fogvatartói szerint: „rohadt fasiszták, destruktív elemek, imperialista ügynökök, árulók, kémek, kulákok, osztályidegenek, klerikális reakciók, a dolgozó magyar nép ellenségei” voltak, vagyis némi túlzással Magyarország színe-java.

Kéri Kálmán vezérkari ezredes, Horthy Miklós kabinetvezetője, Vitéz Somogyváry Gyula, korábban a Magyar Rádió igazgatója, a *Virágzik a mandulafá, A piros sapkás kislány*, a *Ne sárgulj, fűzfa!* regények írója, továbbá a

Magyar Államvasutak vezérigazgatója, több gyár- és bankigazgató, újságírók, közhivatalnokok, egyházi személyek és jugoszlávok, akik hozzá hasonlóan Tito elől menekültek. Mind között azonban, V. Szabolcsy Ferenc volt a legfiatalabb.

Híreket csak nagyon ritkán hallhattak a külvilágból, vagy egy új szobatárs, elejtett mondat, újságpapírfoszlány, vagy a gyengélkedőbe kerültek jóvoltából.

*„...Az internálótáborban senkinek sem járt levél, csomag, senkihez sem jöhetett látogató. Még értesítés sem a családnak, hogy esetleg szerettük itt van. Ezek a táborok nem léteztek, erről nem volt szabad beszélni. Igaz, volt egy épület, a kedvezményezetttek szakasza, akik néhanapján kaphattak levelet, vagy csomagot, de mi ezekkel sohasem találkozhattunk. Mi voltunk az ellátatlanok és esetenként valamilyen segítség-szervezet juttatott valamiféle tisztasági csomagot a számunkra. Egyszer én is kaptam egy tubus fogkrémet, igaz, fogkefém nem volt...”*²⁸

V. Szabolcsy Ferencet 1952-ben, a kistarcsai hat hónap után a Recski Internálótáborba szállítják, alig 21 évesen.

*„...Odakinn esett az eső, 1952 októbere, novembere lehetett, akkor már nem számláltam a napokat. Ahogy elindult velünk a teherautó a bizonytalanba, még nem sejtettem, hogy az iszonyatból a haláltáborba, Recskere...”*²⁹

„...Az egyfolytában zuhogó esőben beteltek bennünket egy jubhódályba, és egy álló hónapig ott tartottak a szabad ég alatt. Ez ideig, mintha a természet is büntetni akarta volna a szegény nyomorultakat, az eső egyfolytában áztatta kimerült testünket, szaporította a „levesünket”. Innen a jubhódályból jártunk ki a munkaterepre kerítést építeni, amivel a tábort körülvették. Nem régen olvastam egyik, Amerikába disszidált rabtársam könyvében, hogy a recski tábort eredetileg a szovjet mintára létrehozott kényszermunkatábornak, azaz haláltábornak szánták. Azért itt a Mátrában, mert Magyarországnak viszonylag lakatlan része és azon felül, hogy a végtelenségig zarnokos-

kodhattak a rabok felett, itt akartak munkaerőt biztosítani a Rákosi-féle túlméretezett öt éves terv teljesítéséhez. Kőfejtésre, kőtörésre az akkori fizetések mellett nem akadt önkéntes munkaerő, és hogy a tervezett haláltáborokból csak egyetlenegy, a recski épült fel, abban az is közrejátszott, hogy Rákosi viszonylag rövid ideig, öt évig volt hatalmon...»¹⁰

Többfelé dolgoztatták őket és V. Szabolcsy Ferenc tudomást szerezhetett arról, hogy a táborban van Kéri Kálmán, Faludy György és sok más, akkoriban ismert személy is. Váratlan hírként hatott, hogy hamarosan 1953 márciusában meghalt a „kis népek nagy barátja”, Sztálin elvtárs. Ennek következményeképpen sokminden megváltozott, Szabolcsy Ferenc Tiszalökre, egy újabb internálótáborba került. Így a recski tábor felszámolását már nem ott érte meg.

Tiszalökon nagy építkezések folytak, akkor épült a vízi erőmű és párhuzamosan a Kelet-Dél főcsatorna. Sok internált dolgozott ki, de nagyapám elmondása szerint ez már korántsem volt olyan embertelen, mint az eddigiek. Innen 1953 nyarán szabadult.

„...Két hét múlva a szokásos reggeli sorakozónál megjelent egy nem ávos rendőrparancsnok, kezében egy csomó papírossal és kedélyesen a tudunkra adta: Szabadulnak fiaim!...”

BABAI JÁNOS ÉS JÁNOSNÉ, A HÁZASPÁR, AKIKNÉL VITÉZ SZABOLCSY FERENC, KOMLÓI TARTÓZKODÁSA ALATT LAKOTT; KOMLÓ, 1956. XI.11.

„...megkezdődött a névsorolvasás: Szabolcski Ferenc, anyja neve Horváth Mária, született 1930. október 18-án Cservenkán...és még vagy harminc név, majd közölték velünk, hogy szabadok vagyunk, de további egy évig rendőrhatalósági felügyelet alatt tartanak bennünket, és Tiszalök területét engedély nélkül nem hagyhatjuk el. Ugyanazt dolgozhatjuk, mint eddig, de ezentúl fizetésért, és előlegben mindannyian kapunk 200 forintot. Magyarország területére lépésem óta, ez volt az első pénz, amit kézbe vettem...»¹¹

Következő állomásként a komlói szénbánya szerepel feljegyzéseiben és a folyóiratban közzétett beszélgetésben. Egy munkástoborzás után, ez lett első szabad munkahelye, ahol két évre való leszerződésért 2000 forint készpénzhez jutott. 1954-től tehát szabad ember.

1956 októberében Budapesten kitör a forradalom, melynek híre csak néhány nappal később érkezett a bányavárosba. A komlói forradalmárok, munkásokból, bányászokból, főleg fiatalabbakból álltak, akik békés tüntetésekbe kezdtek.

„...A rádióban beolvasták a forradalmi tanács kérését és a vidék erre legjobb belátása szerint reagált. Így történt meg, hogy egyik földhívásukban szemet kértek a komlói bányászoktól a fővárosi kórházak részére. Mi azonnal megpakoltunk negyven kamiont, élelmiszert és fegyvereket is álcázva ezáltal, és elindultunk a főváros felé. Igen ám, de nem tudhattuk, merről lehet bejutni

KOMLÓ, 1956. NOVEMBER 11.

*a városba. A Soroksári utat választottuk, ahol az orosz tankok már vártak bennünket, és fél óra alatt szitává lőtték mind a negyven teherautót. Sok társam ott veszett, nekem sikerült egy kapualjba húzódnom, ahol legnagyobb rémületemre hátulról berántottak, és bevágták mögöttem a kaput. Szerencsére forradalmárok voltak, akik rejtegettek egy ideig, majd kijuttattak a városból, hogy visszatérhessenek Komlóra...*¹²

„...Hallgattuk a nyugati rádiót, ahol teli torokkal üvöltöttek, hogy csak tartsunk ki dicső forradalmunkban, majd érkezik a segítség.

*Jó történelemtanáraim voltak a börtönökben, akik igencsak sok szemszögből világtítottak rá történelmi múltunkra és annak rendre az volt a tanúlsága, hogy Magyarországot mindig cserbenhagyták.*¹³

V. Szabolcsky Ferenc a soroksári harcokban sok más bajtársához hasonlóan megsebesült, Kalocsáig jutott el, majd onnan, december első napjaiban érkezett meg a kelebiai vasútállomásra, és végül december 3-án, Ferenc napján Szabadkára. Csak a hetvenes években

1956

lépte át újra a magyar határt. 1957-ben vette feleségül Tüskei Emília könyvtárosnőt, egyetlen lánya, Kocsis született Szabolcski Eva után, két unokája született.

Az „Umetnost” bútorgyár asztalosa, technikus, majd a főiskola elvégzése után jogásza lett, és vezető beosztásból nyugdíjazták. Nyugdíjba vonulása után, tagja a Recski Szövetségnek, az '56-osok Szövetségének és a POFOSZNAK.

A Vajdaságban alapító tagja a Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesületnek, melynek feladata a vajdasági magyar fiatalok tanulási lehetőségeinek javítása, ösztöndíjak, kollégiumi elhelyezések, ingyenes küönórák, útiköltségek által.

Tagja a Pax Romana Keresztény Értelmiségi Kör elnökségének, amelyben aktívan részt vett haláláig. Az '56-os eseményekben való részvételéért, valamint a szülőföldön végzett tevékenységéért 2003. szeptember 5-én vitézzé avatják Kőszegen. A Politikai Elítéltek Közössége 2005. augusztus 7-én „A szabad Magyarorszáért érdemkeresztet zöld szalagon”, „az 1945. és 1956. közötti időszakban az idegen megszállók és a kommunista diktatúra elleni bátor politikai helytállásért, melyért az önkényuralom bírósága szababadságvesztésre ítélte”, címén adományozta neki.

2005. április 16-án halt meg, 75 éves korában.

Feljegyzéseiben így vall: „...Fél évszázad után is azt mondom, nincs mit megbánnom. Megértem azt az időt, amikor beszélni, kell és lehet azokról az emberekről, akik hasonló, vagy az enyémmel is tragikusabb utat jártak be...”

„...A minket körülvevő változó világban, valamennyi országban, egyre-másra alakulnak az olyan politikai állásfoglalástól mentes érdekszervezetek, melyek célja, hogy a mindenkori politikai hatalmak és hatalmasságok kárvallojtait, üldözöttjeit, valamilyen formában kárpótolja, illetve részükre valamilyen formában kárpótlást eszközöljön ki...”

„...Közel tíz éve alakult meg a Recski

Szemtanú – 1956

Szövetség, a kényszer-munkatábor volt rabjainak nemzetközi képviselője, amelynek a célja éppen a visszaemlékezés, adatok, tények összegyűjtése, hogy egyszer rendszerezve, feldolgozva napvilágot lásson egy tárgyilagos dokumentumkötet. Ám, azt hiszem, aki e haláltáborok poklát megjárta, sohasem lesz képes tárgyilagos szárazsággal szólni róluk. A teljes igazság majd egyszer

nyeret kaphat, kemény fekhely, szalmazsák helyett pricc, vagy puszta padló. A „kurtavas”, a Rákosi-féle „humanisták” gyalázatos kínzóeszköze, amelyben a legerősebb rabok is 1-2 óra alatt megtörnek, és üvöltve könyörögnek kegyelemért. Az ÁVH kurtavasa 20-25 kg súlyú vasbílincs, amelybe az arcára fektetve kötötték be az embert, és karikat formáltak a testéből. A bal kezét a jobb lábához, jobb kezét a bal lábához húzták, olyan feszesen, hogy rövid fél óra alatt feldagadt a csuklója, a bokái pedig eltakarták a vaspántokat.

A kikötést abban az időben már megtiltotta az igazságügy-miniszter, helyette azonban bevezette a kényszerzubbonyt. Az elítélt kezeit hátracsavarták, jobb kezét a bal vállára és fordítva, kikötötték és így az ember súlya kezein és vállpercein függött. Embertelen fájdalommal járt, és 15-20 perc után eszméletvesztéssel.

⁴ A további feljegyzésekből kiderül, a vacsora legtöbbször 2 dl krumpliceles volt, amelyben még kívánságból sem találtak krumpplit, és íze is alig volt. Az elítéltek ezért „Sztálinvárosnak” nevezték az ételt, mert olyan „bevehetetlen” volt, mint a hitleri német hadsereg számá-

kikerekedik a túlélők személyes tanúvallomásából, mint, amilyen az enyém is...”

JEGYZETEK

¹ FehérMária: Egy topolyai ember „víg napjai” (1. rész). Disszidálás a polkolba című interjú alapján. *Családi Kör*, 2002. január 31. 14.

² Fehér : i. m.15.

³ Fegyelmi büntetések: sötét cella, böjt, vagyis az elítélt csak vizet ihat és 25 dkg ke-

ra Sztálingrád. Az elnevezéstől függetlenül azért mindenki szívesen fogyasztott volna még ebből a langyos léből.

^{5,6} Fehér: i. m. 15.

⁷ Uó: Egy topolyai ember „víg napjai” (2. rész). Kistarcsa legfiatalabb internáltja című interjú alapján. *Családi Kör*, 2002. február 7. 14.

⁸ Uó: Uo. 2002. február 7. 15.

⁹ Fehér: i. m. 15.

¹⁰ Fehér: i. m. 2002. február 14. 15.

¹¹ Uó: Egy topolyai ember „víg napjai” (4. rész). *Úton a szabad munkahely felé* című interjú alapján. *Családi Kör*, 2002. február 21. 14-15.

¹² Fehér: i. m. *Családi Kör*, 2002. február 28. 12.

¹³ Fehér: i. m. *Családi Kör*, 2002. február 28. 13.

